

SAN'AT MUZEYLARI

Kenjaboyeva Ozoda Shuxrat qizi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti talabasi

Ilmiy rahbar: **Nishonova Jumagul Ibrohimjon qizi**

O'zDSMI "Madaniyat va san'at menejmenti" kafedrasida o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: O'zbek xalqining madaniy merosi bilan tanishish uchun bir nechta muzeylarga tashrif buyurishingiz mumkin, lekin qo'l san'ati tarixi va eng yaxshi asarlarini tomosha qilish uchun faqat Toshkentdagi Amaliy san'at muzeyiga tashrif buyurishingiz lozim. Ushbu maqolada san'at muzeylarining bugungi holati va amaliy ahamiyati haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Muzey, galereya, kutubxona, virtual muzey, san'at muzeyi, Italiya uyg'onish davri, miniatyuralar va yog'och rasmlari, chinni buyumlar, musiqa asboblari.

АННОТАЦИЯ: Чтобы познакомиться с культурным наследием узбекского народа, можно посетить несколько музеев, но чтобы увидеть историю ремесел и лучшие произведения, стоит посетить только Музей прикладного искусства в Ташкенте. В данной статье представлена информация о современном состоянии и практическом значении художественных музеев.

Ключевые слова: Музей, галерея, библиотека, виртуальный музей, художественный музей, итальянский ренессанс, миниатюры и живопись по дереву, фарфор, музыкальные инструменты.

ANNOTATION: You can visit several museums to get acquainted with the cultural heritage of the Uzbek people, but to see the history of handicrafts and the best works, you should only visit the Museum of Applied Arts in Tashkent. This article provides information about the current state and practical importance of art museums.

Keywords: Museum, gallery, library, virtual museum, art museum, Italian Renaissance, miniatures and wood paintings, porcelain, musical instruments.

Muzeylar, kelgusida qadimiy asor-atiqalar va qimmatli qo'lyozmalarni hayolingizga olib keladigan o'ziga xos joylar hisoblanadi. Muzeylar tarixiga qarashda, ilk muzeylar hozirgi kabi alohida binalarda emas, balki aslida saroy yoki kutubxonalar kabi joylarda, shoh xazinalarida yoki ko'rinishida bo'lgan. Misol sifatida, 2500 yil avval Bobil (Vavilon) malikasi tomonidan qurilgan muzeyi keltirish mumkin. Bu joy san'at buyumlari, kolleksiya namunalari, noyob buyimlarni o'z ichiga olgan va shu sababdan ham mo'jizalar xonasi yoki qiziqarli "cabinet" deb atalsa kerak. Bu muzey miloddan avvalgi 530 yilda Ennidaldi-Nanna muzeyi sifatida edi. Bu asori-atiqalar to'plamining topilishi 1925-yilgi qazishmalar bilan bog'liqdir, ya'ni, shu yilda arxeolog Leonard Vulli Bobil saroyini qazish chog'ida qiziq artefaktlarga duch keladi. Bu artefaktlar ma'lum buyumlar to'plami emas, balki tartiblangan, hatto etiketlangan ilk muzey ashyosi ko'rinishida edi. Lekin bu kolleksiya jamoat uchun mo'ljalalmagan edi.

Bunday jamoat uchun mo'ljallangan muzeylar Italiyada Uyg'onish davridan boshlanadi. Shunday muzeylardan biri Kapitolin muzeyidir. Kapitolin 1471 yilda Rim papasi Sixtus IV tomonidan Rim aholisiga bir guruh muhim qadimgi haykallarni sovg'a qilishdan boshlangan. Yana biri Vatikan muzeyidir. U ham Rim papasi tomonidan tashkil etilgan. Muzey 1927-yilda ochilgan va "Hunarmandchilik muzeyi" deb nomlangan. Ammo, 1977-yilda u davlat maqomini oldi va hozirgi amaliy san'at muzeyiga aylantirildi. Muzeyning kolleksiyasida XIX asr boshidan hozirgi kunga qadar 7 mingdan ortiq eng yaxshi

ustalarning asarlari, shu jumladan sopol buyumlar, zargarlik buyumlari, oltin kashtalar, milliy kiyimlar, so‘zanilar, gilamlar, do‘ppilar, miniatyuralar va yog‘och rasmlari, chinni buyumlar, musiqa asboblari va boshqa ko‘plab narsalar o‘rin olgan.

1-rasm. O‘zbekiston amaliy san‘at muzeyi

O‘zbekiston Davlat san‘at muzeyi mamlakatimizdagi eng yirik muzeylardan biridir. Unda tasviriy va bezak san‘atining yuz mingdan ortiq namunalari jamlangan. Ushbu jild kitobxonga muzey to‘plamining O‘zbekiston hududi bilan bog‘liq bo‘lgan qismiga baho berish imkonini taqdim qiladi. Birinchi navbatda bu miloddan avvalgi I asr va milodiy I asrlar oralig‘ida yaratilgan, Xolchayondagi ellin davriga oid manzilgohning arxeologik yodgorliklari, milodiy VII–VIII asrlarga oid Quvadan topilgan buddaning haykali va Varaxsha devoriy suratlari, milodiy IX–XII asrlarga oid Axsiket, Toshkent va Afrosiyobning kulolchilik mahsulotlari, milodiy XVI–XVII asrlarga oid Buxoro va Shahrisabz madrasalarida ishlatilgan koshinlardan iborat. XIX asr va XX asrning boshlaridagi amaliy bezak san‘atiga bag‘ishlangan bo‘lim alohida ahamiyatga ega. Bu yerda eng yaxshi kashta-so‘zanalar, kulolchilik mahsulotlari, zargarlik buyumlari, turli matolar taqdim etilgan... Mualliflar, shuningdek, zamonaviy tasviriy san‘at va haykaltaroshlikka e‘tibor qaratgan holda, Turkiston avangardi nomi bilan mashhur bo‘lgan ilk davrga oid asarlarni, xususan Aleksandr Volkov, Aleksandr Nikolayev (Usto Mo‘min), Nikolay Karaxan va XX asrning ikkinchi yarmida nomlari mamlakat madaniyatining yuksalishiga xizmat qilgan boshqa rassomlarning kartinalarini ham taqdim qilishgan.

O‘zbekiston Davlat San‘at muzeyi Toshkentda joylashgan va 1918-yilda asos solingan. Uning birinchi nomi Xalq san‘ati muzeyi edi va 1918-1935-yillarda Kenas Nikolay Romanov saroyida joylashgan. Keyinchalik, 1935-1966-yillarda Xalq uyida bo‘lgan. 1974-yilda muzey uchun yangi bino (me‘morlar: I. Abdulov, A. K. Nikiforov, S. A. Rozenblum) qurilgan. Muzeyda Yevropa va Rossiya rassomlari ishlari namoyish etiladi va ko‘rgazmalar uyushtiriladi.

O‘zbekiston Davlat San‘at muzeyi madaniy-ma‘rifiy, ilmiy muassasa hisoblanadi va O‘rta Osiyoda ilk bor tashkil etilgan badiiy muzeydir. 1918 yilda Toshkent shahrida Xalq universiteti muzeyi sifatida asos solingan; keyinchalik Markaziy badiiy muzey, 1924 yildan Toshkent san‘at muzeyi, 1935 yildan hozirgi nomda faoliyat yuritmoqda. Muzey, Toshkentda yashagan knyaz N.K.Romanovning shaxsiy to‘plami asosida vujudga keldi. Muzeyning fondida Turkiston o‘lkashunoslik muzeyining badiiy bo‘limidan va boshqa muzeylarning fondlaridan san‘at asarlari keltirilib boyitilgan. Muzeyning fondida 50 mingdan ziyod eksponat mavjud (2005-yilda), va tomoshabinlar soni yiliga 250 mingdan oshmoqda.

Muzeyda O‘zbekiston xalq amaliy san‘ati, O‘zbekiston tasviriy san‘ati, rus san‘ati, G‘arbiy Yevropa san‘ati, Xorijiy Sharq xalklari san‘ati bo‘limlari, xazina, ta‘mirlash ustaxonasi,

fotolaboratoriya, va lektoriy mavjud. Muzey ilmiy muassasa sifatida O‘zbekiston tasviriy san’ati bo‘yicha ilmiy tekshirish ishlari olib boradi va san’at asarlari sotib oladi, ularni ilmiy yoritadi, tavsiflaydi, va ilmiy asarlar, kataloglar, albomlar nashr etadi. Muzeyning eksponatsiyasi san’at janri va turlariga ajratilgan holda xronologik tartibda tuzilgan va har bir zaldagi eksponatlar san’at turlari, maktablari, an’analar va hozirgi rivojlanish markazlariga qarab joylashtirilgan.

Toshkentning qoq markazida joylashgan badiiy meros xazinasi – O‘zbekiston davlat san’at muzeyi joylashgan. 1918-yilda “Xalq san’ati muzeyi” nomi bilan tashkil etilgan ushbu muassasa o‘tgan yillar davomida bir qancha o‘zgarishlarni boshdan kechirdi va bugungi kundagi muhtaram madaniy markazga aylandi.

Dastlab 1935-yilgacha Kenas Nikolay Romanov saroyida joylashgan muzey 1966-yilgacha o‘z uyini Xalq uyida topdi. 1974-yilda muzeyning o‘sib borayotgan kolleksiyasi va faoliyatiga mos ravishda maxsus qurilgan inshoot barpo etildi, bu uning tarixidagi ahamiyati ortib borayotganidan dalolatdir. O‘zbekistonning madaniy landshafti.

Muzey kolleksiyasi xalqning boy tarixi va jonli madaniyati kabi rang-barangdir. U qadimiy artefaktlardan tortib, zamonaviy durdona asarlargacha bo‘lgan yo‘nalish bo‘lib, O‘zbekiston badiiy evolyutsiyasiga har tomonlama qarash imkonini beradi. Uning qimmatbaho boylklari orasida islomdan oldingi davrga oid arxeologik asarlar, jumladan Varaxsha va Afrasiyob kabi arxeologik obidalardan topilgan haykallar va kulolchilik buyumlari ham bor.

Muzeyning diqqatga sazovor joylaridan biri bu o‘zbek va G‘arb san’ati an’analari o‘rtasidagi ta’sir va almashinuvni namoyish etuvchi Yevropa va Rossiya san’at asarlarining ta’sirchan to‘plamidir. Tashrif buyuruvchilar Yevropaning taniqli rassomlari tomonidan yaratilgan portretlar, landshaftlar va tarixiy manzaralarni tomosha qilib, O‘zbekistonning jahon badiiy aloqalari haqida tasavvurga ega bo‘lishlari mumkin.

Muzeyning mahalliy iste’dodlarni targ‘ib etishga intilishi turli janr va uslublarni qamrab olgan o‘zbek san’atining keng kolleksiyasida yaqqol namoyon bo‘ladi. An’anaviy xalq amaliy san’atidan tortib, avangard iboralargacha bo‘lgan har bir asarda O‘zbekiston ijodiy ruhining teranligi va rang-barangligi aks etgan. Uning devorlarida Sharofiddin Aliyev, Usto Mo‘min, Abdulla Narzullayev kabi taniqli ijodkorlar tantanavor bo‘lib, ularning asarlari xalq madaniy merosidan dalolat beradi.

Doimiy kolleksiyadan tashqari muzey vaqtinchalik ko‘rgazmalar, ta’lim dasturlari va madaniy tadbirlarga mezbonlik qiladi, bu tashrif buyuruvchilarning badiiy tajribasini boyitadi va ijodiy hamjamiyat o‘rtasidagi muloqotni rivojlantiradi. Uning ma’ruza zallari, restavratsiya ustaxonalari va fotografiya laboratoriyalari kelajak avlodlar uchun O‘zbekiston badiiy merosini asrab-avaylash va targ‘ib qilishni ta’minlab, o‘rganish va hamkorlik qilish uchun zamin yaratadi.

O‘zbekiston davlat san’at muzeyi Markaziy Osiyodagi yetakchi madaniyat muassasasi sifatida xalq madaniy merosini dunyoga namoyish etishda muhim o‘rin tutadi. O‘zining rang-barang to‘plami va dinamik dasturlari orqali u tomoshabinlarni ilhomlantirish va jalb etish, san’atga bo‘lgan hurmatni oshirish va O‘zbekiston madaniy o‘ziga xosligining boy gobelenini nishonlashda davom etmoqda.

Madaniy almashinuv har qachongidan ham muhimroq bo‘lgan dunyoda O‘zbekiston Davlat san’at muzeyi o‘tmish va bugunni bog‘lovchi, umuminsoniy san’at tili orqali odamlarni chegaralar uzra bog‘lovchi ijod yo‘nalishi bo‘lib turibdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boltayev. Muzeyshunoslik. Durdona nashriyoti. Buxoro.2016.
2. Abu Bakr Muhammad ibn Jafar an-Narshaxiy. Buxoro tarixi (fors tilidan A. Rasulev tarjimasini).

3. en.m.wikipedia.org
4. ww.museums.eu
5. Kalkanatov, Asilbek. "PROFESSIONAL QUALIFICATION OF THE MANAGER IN THE CULTURAL FIELD." *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE* 2.9 (2023): 19-23.
6. Kalkanatov, Asilbek. "THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PARTICIPATION OF CULTURAL AND ART INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS IN CULTURAL ACTIVITIES." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.9 (2023): 7-10.
7. Abatbaevna, Saparbaeva Gulshira, and Qolqanatov Asilbek Nazarbaevich. "History of the Development of Spiritual and Educational Processes in Karakalpakstan." (2023).
8. ЮЛДАШЕВА, Манзура, and Асылбек КОЛКАНАТОВ. "ПУТИ ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ." *Journal of Culture and Art* 1.1 (2023): 16-20.
9. Zokirovich, Muminmirzo Kholmuminov, and Asilbek Kolkhanatov Nazarbaevich. "A LOOK AT THE HISTORY OF CLUB ESTABLISHMENTS AND CULTURAL AND EDUCATIONAL PROCESS IN UZBEKISTAN." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.2 (2022): 37-44.
10. Юлдашева, Манзура, and Асылбек Колканатов. "OILAVIY DAM OLISH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOYIY VA MADANIY MARKETING." *Scientific journal of the Fergana State University* 3 (2022): 6-6.
11. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "MUFASSAL MUSHOHADALAR ME‘MORIDAN MUFASSAL MUSHOHADALAR MEROJI." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 568-580.
12. Yuldasheva, Manzura, and Asilbek Qolqanatov. "O‘ZBEKISTONDA MUZEY MENEJMENTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH XUSUSIYATLARI." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 254-260.
13. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "O‘ZBEKISTONDA MADANIY-MA‘RIFIY ISHLAR VA KUTUBXONALAR FAOLIYATI (XX ASR TAJRIBALARIDAN)." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 281-290.
14. Kholmuminov, Muminmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "The Formation of the First Libraries in Uzbekistan and the Role of Increasing the Cultural and Educational Awareness of the Population." *International Journal on Integrated Education* 4.12 (2021): 146-151.
15. Kolkhanatov, Asilbek. "IFTIKHORI TIMSOLI TUMOR BRANCH." *JOURNAL OF HEALTHCARE AND LIFE-SCIENCE RESEARCH* 2.11 (2023): 67-69.
16. Nazarbay o‘g‘li, Qolqanatov Asilbek. "OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 2 (2023): 15-21.

17. Kalkanatov, Asilbek, Shahabatdin Makhmatdinov, and Islam Urazbaev. "ACTIVITIES OF NEW KARAKALPAKSTAN CULTURAL CENTERS: REFORM AND ANALYSIS." *Art and Design: Social Science* 3.01 (2023): 1-4.
18. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "HIMMATNING QIYMATI ILM VA TAFAKKUR XAZINASI." *World of Philology* 2.1 (2023): 59-64.
19. QOLQANATOV, Asilbek. "“O ‘ZBEKKONSERT” DAVLAT MUASSASASI FAOLIYATI: TADQIQOT VA TAHLIL." *TA'LIM VA INNOVATION TADQIQOTLAR* 12 (2023): 8-14.
20. Nazarbai, Kalkanatov Asilbek. "NEW VOICE IN UZBEK DIRECTION." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.12 (2023): 65-70.
21. Alfiya, Qolqanatova. "Milliy Musiqa San'ati Va Yoshlar Tarbiyasi." *Journal of Creativity in Art and Design* 1.2 (2023): 16-20.
22. QOLQANATOV, Asilbek. "MA'DANIYAT VAZIRLIGI VA MADANIYAT MARKAZLARI: TARIXIY TARAQQIYOT JARAYONLARIDAN." *News of UzMU journal* 1.1.1. 1. (2024): 16-20.
23. Nazarbay o‘g‘li, Qolqanatov Asilbek. "OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 2 (2023): 15-21.